

GÉCZI JÁNOS



*Murteriárium**

ÚTIKALAUZ LEENDŐ SZIGETLAKÓKNAK

Február huszadikai állapot szerint – bizonyítja egyik följegyzésem – a február huszadikai tenger kék színéhez az alábbi tengerparton nevelődött február huszadikai növények virágszínei valók: áfonya, pá-rakék, bronz, kanárisárga, búza, halványpiros, fehér, barack, éjfélkék, hígáru, azaz pezsgőszín, kékeszöld, rágógumi-rózsaszín, skarlát, belga csokoládé barnája, mustár, korall, hamuszürke.

A Cholnokyak – ha ezt mondom, akkor a családnévvel leginkább Vik-tort, Jenőt és Lászlót jelölöm. Nem a teljes családot, amely élő tagjai-nak újabban gondjuk van arra, hogy leszármazásukat helytörténeti kutatássá szervezzék, nem a nyolcgyerekes László teljes famíliáját, ha-nem csak a három, Veszprémet idejekorán elhagyott fivért. Egressy Zoli színpadi művét, a *Cholnoky-kódot* nézve helyesnek találok, hogy a hősei tragédiáira, szerencsétlenségeire és téveszméire építette a szö-vegkönyvét. S Horváth Csaba rendezésében pedig azt, hogy nem szé-gyenli, hogy nem színpadi művet vett kézhez. Csaba forgatókönyv-ként kezeli Egressy szövegét, és bebizonyítja, hogy az képes színpa-don élni.

Az előadás után töprengek, hogy több Cholnoky-kötet szerkesztése és a *Tiltott Ábrázolások Könyve* után van-e még titkuk a fiúknak? Mint oly sokszor, most sem tudok határozott választ adni a kérdésre.

Lehetne írni még egy újabb Viktor-novellát vagy László-kisregényt? Arról, hogy egy sziget ókori eredetű tengerparti falujában élek, ahol a víz alatt római romok találhatóak, s olykor mozaikok köveit rakosgatja reggelre a partra a tenger.

Murter települését hajdan szőlőültetvények vették körül, de a kö-zépkorra nem marad meg egyetlen tőke sem. A murteriek a szárazfö-l-dön veszik a szőlőt, s maguk készítik belőle a borukat. A szőlővászár-lással kezdődhetne a históriám.

* A szerző esszé sorozatának további részei a tiszatajonline.hu oldalon olvashatók.

A lakóhellyel, Murterrel majdnem szemben, a tengeröböl keleti végében épült meg egykor Pirovác, amely a helyi hagyomány szerint a kereszties lovagok szálláshelye. Innen indultak, hosszas pihenés és várakozás után Szentföldre, hogy felszabadítsák azt a pokolfajzat muszlimok uralma alól. A XII. században ide özönlöttek Nyugat-, Észak- és Közép-Európából hadsereggestől a lovagok, megépítettek maguknak egy várost, templommal, fogadóval, ispotálllyal, szálláshelyekkel, ahol a hosszas lovaglást követve erőre kapjanak s induljanak le az Adrián, át a Földközi-tengeren, keletre, vallásuk új parancsának eleget téve pogányt ölni és Istent látni. A településen jó sörök kaphatók. Egy ilyen sörözés alkalmával találkozom például egy sok mindent mesélni kész lovaggal, aki hamarosan elhajózik. Ő beszél arról, hogy a jövőbe lát.

Murtertől nyugatra épült fel Mátyás király idejében a vár, amely a magyar uralkodó határvára lett, s a velenceiek betörései ellen védte a vidéket. Annak a környékén aztán muszlimok is megtelepedtek, rájuk emlékeztet az a karavánszeráj, ahová török kávé inni járok át. Ahol délutánoként meséket mond a kasszírő, először a Szentföldre ment lovagról, aztán rólam, aki elment meglátogatni egy közeli végvárat, hogy fel tudja idézni az Istent megtalálni akaró lovagot.

A Magyar Adria Egyesület 1915-ben adta ki Cholnoky Jenő mesélőkédvvel szerzett ismeretterjesztő írását az Adriáról, amely inkább füzet, mint kötet. Az *Adria és partvidéke* mellett azonban a többszerzőjű *A Föld és népei* V. kötetében található Cholnoky-szöveg is érdekes. Cholnoky alkotásának jellemzőit, a tudósi, honpolgári és tanári bennfentességet e két mű példázza legfőképpen. Az összetett megközelítés, mert a testvéreire is jellemző, családi öröksége lehet. A familiaritás az oka tán a Mediterráneum iránti vonzalmának, az ott lakó népekhez húz, már ha van olyan egy geológusnak, a szíve. A honpolgárnak és a tanárnak bizonyosan van.

A Murteren vadon előforduló füge évenként egyszer érik. Július elejével kezd, s augusztus közepével be is végzi, úgy vélem, a szmirnai fügek közé tartozik. A magyarországi fügek leginkább az úgynevezett adriai fügek közül valók, ami azt jelenti, hogy a szmirnaival szemben kétszer érlelnek termést, s a szmirnaival ellentétben az első termések kifejléséhez nem feltétlenül kell rovarbeporzás.

A füge virágzatát serlegvirágzatnak nevezzük, azaz a bibék a virág belsejében vannak, s maga a virág nem egyéb, mint amit apró, zöld

fügének látunk, amelynek csúcsán kis nyílás van, amelyen keresztül történik, mert egyes fügeféléknél ez szükséges, a megporzás. A Murteren vadon nevelkedett füge apró serlegvirágát parányi fügedarazsak porozzák be, s abból idővel lédús és édes, összetett termésből álló gyümölcs fejlődik. Hogy sok-sok termésből állt össze a füge, azt a nagyon sok úgynevezett csontármag mutatja. Persze a termő szmirnai füge mellett az érintetlen természetben mások is előfordulnak, leggyakrabban a termést sosem érlelő kaprifüge, és annak azon változata, amely ugyan hoz termést, de az emberi fogyasztásra alkalmatlan, élvezhetetlen.

Cholnoky Jenő kolozsvári hagyatékának van egy neten is elérhető gyűjteménye, köztük az adriai felvételeivel. A professzor az előadásai illusztrálására nem pusztán térképeket használt, hanem az elsők között fényképeket, többnyire amiket ő maga készített, vagy az utazásai során vele lévő munkatársai. Az 1914 júniusában készült 38 darab dalmáciai sztereokép között kettő is van a Krka-vízesésről, ez a Murter szigethez legközelebbi helysín, amelyről Cholnoky megemlékezik.

A Cholnokyaknál látványosabban senki nem tudta magára hagyni a várost. Mint bűnösök a tetthelyről, párologtak el egymás után, hogy oda aztán soha vissza ne térjenek. Kivéve a rendkívüli önbecssel rendelkező Jenőt, kinek törleszteni valói akadtak úgy a vidékkel, mint a várossal, a városlakókkal szemben. A vélt és a valós kötelezettségek formálták a személyiségét, mondja minduntalan.

Amikor azt állítom, hogy a sziget nyers zöldje a tengerparti fenyvesektől, egy-két kósza ciprustól s a néhány ehető magvú esernyőfenyőtől származik, nem mondom igazat annyiban, hogy nem a sziget valószínűségről beszélek, csakis arról, hogy milyennek láttam. A klorofillszínnek, azaz a fény azon spektruma, amelyet visszavernek a növények szintestei, azaz a zöld többsége nem a falombtól származik, hanem az alacsonyabb növény szintek élőlényeitől, a cserjéktől és a lágyszárúaktól. Azoktól, amelyeket kezdetben, ha észleltem is, nem láttam. Most pedig tőlük szikrázik a sziget a kék fény fluid ékszerfoglatában.

A tíz emelet magasságban létezés akkor is megmarad, ha kiárad a tenger. Kivéve akkor, ha 30-35 méterrel megemelkedne a víz szintje, ami valószínűtlen. Persze más a helyzet, ha a vízszint emelkedésével

együtt egy földrengés lejjebb süllyeszti a szigetet – s bár a környék földrengésveszélyes, évente többször is megmozdul a föld, s az epicentrum sincs túl távol, de ekkora földmozgásra nincs kilátás.

Valamennyi bioszféra-kutató egyetért abban, hogy a XXI. században a nyugat-antarktiszi jég elolvad, mert a meleg óceáni áramlatok alulról kíméletlenül olvasztják a jégtakarókat. A globális felmelegedés során 1,5 Celsius-fok emelkedéssel annyi jégtábla válik vízzé, amennyi átlagosan 5,3 méterrel megemeli a tengerszintet. Murterből nem csak a temetője kerül víz alá, de a településközpont, a hajókikötő, a benzinkút, az engedély nélkül épülő magándokkok, a hajóüzem, az olajprésüzem, sőt a kies kert is. A *selón* kívül nem sok fog maradni belőle.

A klorofill csakis a kék és a vörös színeket tudja hasznosítani, azok segítségével lesz a szén-dioxidból és a vízből cukor, amivel táplálkozik a növény, na és az oxigén. És visszaveri a zöldet, ezért látjuk a leveleket zöldnek. Éjszaka arra ébredek, hogy sikertelen a próbálkozásom, hogy ősi módon nézzem a szigetet. Vagyis hogy lilán – a kék és vörös keverékében – lássam, azon idő szerintinek, amikor még a zöldet elnyelő fotoreceptorokkal rendelkeztek a növények és a szintes-tek visszaverték a kékeket és bíborokat.

Nem tudtam rájönni az álom céljára, de azt hiszem, hogy kíváncsi lehetek arra, milyen a tenger színe, ha az égbék mellé, hogy kikeverje, nem járul hozzá a szárazföld növényzetének a zöldje.